

DLA doktori értekezés tézisei

Csereklyei Andrea

Francis Poulenc dalai

Louise de Vilmorin dalciklusok

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok

besorolású doktori iskola

Budapest

2017

I. A kutatás előzményei

Poulenc vokális művészete egyetemista korom óta foglalkoztat; kórus- és magánénekesként is találkoztam megejtő szépségű, különleges hangzású műveivel. Az utóbbi években fogant meg bennem a szóló vokális műveit áttekintő-elemző munkának a gondolata.

Poulenckel kapcsolatos bárminemű magyar nyelvű forrás híján – aminek pótlása nagyon időszerű lenne – elsősorban angol és francia nyelvű irodalom után kutattam. A nemzetközi kínálat igen gazdagnak mondható, melyből itt a legfontosabb műveket emelem ki.

Még a zeneszerző életében napvilágot látott az első életrajzi és a főbb művekre kiterjedő írás Henri Helltől (Hell: *Francis Poulenc. Musicien français*, Paris: Librairie Plon, 1958.), aki közel állt Poulenchez, így műve hiteles képet nyújt az olvasónak. Keith W. Daniel (*Francis Poulenc. His artistic Development and Musical Style*. Ann Arbor, Michigan: UMI Research Press, 1982.) átfogó tanulmánya foglalkozik először részletesen – az életrajzon kívül – Poulenc kompozíciós stílusával és a műfajokkal, amelyekben alkotott. Daniel könyve alapvető irodalom, melyre több későbbi szerző is rendszeresen hivatkozik. Wilfrid Mellers *Francis Poulenc* (Oxford: Oxford University Press, 1995.) című könyve bizonyos művek elemzésén keresztül nyújt képet az életműről, míg Richard E. Burton (*Francis Poulenc*.

Bath, England: Absolute Press, 2002.) rövid, ám annál különlegesebb írása elsősorban a zeneszerző katolicizmusának és szexuális irányultságának érdekes kérdéseit feszegeti.

Carl B. Schmidt *Entrancing Muse; A Documented Biography of Francis Poulenc* című 2001-es munkája az eddigi legátfogóbb, legterjedelmesebb, az életrajz és oeuvre minden részletére kiterjedő mű (Hillsdale, NY: Pendragon Press 2001.). Feltétlenül megemlítenők Poulenc levelezéseinek kiadványai, az 1967-es *Correspondance 1915-1963*, és annak bővített, jegyzetekkel ellátott utódai; mint az *Echo and Source Selected Correspondence 1915-1963* Sidney Buckland fordításában (1991) és az eddig legbővebb, mintegy ezer levelet számláló, korábban kiadatlan leveleket is tartalmazó, 1994-es kiadású *Correspondance 1910-1963*, Myriam Chimènes szerkesztésében. Több kiadvány is tartalmazza Poulenc zenei tárgyú írásait, előadásait, interjúit, melyek közül leggyakrabban Nicholas Southon *Articles and Interviews – Notes from the heart* című, Roger Nichols fordításában és szerkesztésében angol nyelven megjelent könyvét (Farnham: Ashgate, 2013.), illetve a Stéphane Audellel folytatott beszélgetéseket jelölik meg forrásként (*My Friends and Myself. [Moi et mes amis]* Ford: James Harding. London: Dennis Dobson, 1978.). A zeneirodalom vokális műveinek vonatkozásában talán egyedülálló forrás Poulenc saját dalairól írt naplója, a *Journal de mes Mélodies (Diary of*

my Songs. Ford: Winifred Radford. London: Gollancz, 1989.) és Pierre Bernac *Francis Poulenc et ses mélodies* (*The Man and His Songs*. Ford: Winifred Radford. London: Gollancz, 1977.) című kézikönyve.

II. Források

A fent említett források közül alapvetően Keith W. Daniel tanulmányára és Carl B. Schmidt biográfiájára támaszkodtam. Mindkettő világosan elkülöníthető korszakokra bontja a zeneszerző munkásságát – ami egyébként az összes Poulenckel foglalkozó biográfiáról elmondható – és mindkettő viszonylagos részletességgel tárgyalja a vokális műveket. Daniel inkább elemez és körülír, Schmidt pedig főként a keletkezési körülményekkel és adatokkal foglalkozik. A dalokat legkiterjedtebben tanulmányozó írás Pierre Bernac *The Man and His Songs* című munkája. Bevezetőjében bemutatja Poulencet, mint zeneszerzőt és mint embert, majd költőkre bontva tárgyalja az angol nyelvre is lefordított verseket-dalokat, továbbá közli a Poulenckel folytatott felkészülések és előadások, illetve későbbi tanításai során szerzett, előadásra vonatkozó tapasztalatait. A másik egyedülálló forrás Poulenc naplója (*JdmM*), melyben a darabokkal kapcsolatos keletkezési adatok, tudnivalók, érdekességek, előadási és technikai javaslatok, asszociatív gondolatok olvashatók.

A Hyperion által kiadott Francis Poulenc: *The Complete Songs* című dal-összkiadás lemez kísérfűzetében Graham Johnson részletes tanulmánya ad bővebb tájékoztatást, ami nagyrészt az utóbbi két forráson, és természetesen a zongoraművész saját előadói tapasztalatain alapul.

A dalok vizsgálata során többek között a *Salabert* kiadó által publikált, több kiadói forrásból táplálkozó, négykötetes – korántsem teljes – kottasorozatot használtam (Francis Poulenc: *Intégrale des Mélodies et chansons*. Paris: Salabert, 2013.). A kötetekben a *Durand*, *Eschig* és *Salabert* által közreadott opuszok találhatóak; a hiányzók mind a *Heugel*, illetve a *Boosey & Hawkes* (*Fancy*) kiadásában érhetők el.

Hangzó anyagot szerencsére bőven lehet találni a témában; én elsősorban a *Hyperion* és a *Signum Records* gondozásában megjelent lemezeket hallgattam, de számos kitűnő felvétel található a legnagyobb zenemegosztó portálokon is – köztük jó pár a Poulenc-Bernac duó előadásában.

Louise de Vilmorin életével és munkásságával foglalkozó fejezet megírásakor a költőnő fivére, André de Vilmorin esszéjét (André de Vilmorin: *Essai sur Louise de Vilmorin*. Paris: Édition Seghers, 1962.) és Vilmorin második férje, Gróf Pálffy Pál visszaemlékezéseit (Paul Graf Pálffy von Erdöd: *Abschied von Vorgestern und Gestern*. Stuttgart: Schuler Verlag, 1961.) forgattam.

III. Módszer

A dolgozatírást megelőzően összeállítottam azt a forrásanyagot, mely a dalokra koncentrált. A kronologikus Poulenc-műjegyzék alapján követtem a dalokat, mert úgy gondolom, hogy időrendben történő vizsgálatuk áttekinthetőbb, teljesebb képet ad a zeneszerző élet- és pályaszakaszairól és magukról a dalokról.

A témához kapcsolódó kottákat külföldről kellett beszerezni, mert a hazai könyvtárakban csak elvétve vagy hézagosan találhatók meg. A daltermés elemzésekor a feldolgozott anyagokból igyekeztem az általam legfontosabbnak vagy legérdekesebbnek tartott információkat kiemelni. Világosan elkülönítettem és jellemeztem az alkotói korszakokat, melyekben hangsúlyt fektettem a költők tárgyalására, illetve Poulenc velük való kapcsolatára. A dal-életmű felsorolását követően összegeztem Poulenc kompozíciós technikáit, úgy, mint: szövegválasztás, zongorakíséret, forma, szerkezet, dallam és harmónia.

A tárgyalt Vilmorin versek keletkezési körülményei ismeretében a magyar szálakat göngyölítettem fel Gyergyai Albert (*A szép kertésznő*), Bodri Ferenc (*Louise de Vilmorinról*) és François Gachot (*Írók között*) írásai, és a már említett Pálffy visszaemlékezés segítségével, mely művek – beleértve Vilmorin bizonyos francia nyelvű köteteit is – a budapesti nagy könyvtárakban elérhetők.

A dolgozatban viszonylag sok – főként Poulenc-től való – idézet található, melyek hitelesen tükrözik a zeneszerző munkamódszerét, a zenésztársakkal, költőkkel, festőkkel, mecénásokkal való kapcsolatait, továbbá indíttatásait és ars poetica-ját.

IV. Eredmények

A disszertáció megírásához egyrészt Poulenc vokális műveinek szeretete vezetett, másrészt az a sajnálatos tény, hogy mennyire ritkán hangzanak el dalai akár koncertpódiumon, akár az oktatásban. Úgy vélem, hogy dolgozatom hiánypótló abban a tekintetben, hogy magyar nyelven egyedülként összegzi és tárgyalja Poulenc dalait. A Louise de Vilmorinnal kapcsolatos magyar források egyedivé teszik a költőnőről szóló fejezetet, és elmondható, hogy a dalciklusok ilyen részletességű elemzése nem ismert az irodalomban.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

2001. február – Poulenc: *Il vole; Violon; Fleurs*

Fischer Annie ösztöndíjasok koncertje

Magyar Rádió Márványterme

Zongorán közreműködött: Réti Balázs

2008. május – Poulenc: *Fiançailles pour rire*

MA diplomakoncert, DEZK, Debrecen

Zongorán közreműködött: Böszörményi Judit

2016. február – *Montparnasse, Les chemins de l'amour*

Nádor terem – Művésztanári koncert

Zongorán közreműködött: Horváth Márton Levente

2016. február – Poulenc: Vilmorin dalciklusok

Trois poèmes; Fiançailles pour rire; Métamorphoses

Maladype Színház, Budapest

Zongorán közreműködött: Hegedüs Gönczy Katalin

2016. november – Poulenc: Vilmorin dalciklusok

Trois poèmes; Fiançailles pour rire; Métamorphoses

FSZEK Zenei Gyűjtemény, Budapest

Zenepalota, Miskolc

Zongorán közreműködött: Hegedüs Gönczy Katalin

2017. szeptember – Poulenc: *Violon, Fleurs*

Akadémiai Nap – Egyetemi Hangversenyterem, Győr

Zongorán közreműködött: Réti Balázs

Magánének oktatásban:

Montparnasse, Paganini, Hier, Jezioro, La reine de cœur,

Les anges musiciens, Toréador, Tirésias áriája.